

S O K F É L E .

LXII szám. Béts. December 4-dikén. 1832

Folytassuk vizsgálódásunkat a' hóltnyelveken
való nevelésről.

A' régiséget vakon imádók még ma is körömsza-
kadásig vitatják, hogy az ifjúságot, mintegy kézenfog-
va, a' görög és deák classica literaturán kell emberré
formálni, 's azt hiszik, hogy különben nem is válhat-
ni emberséges mivelt emberré.

Erősítések támogatására rendszeren utánna vetik
még azt is, hogy az, ki ez ellen ki kelni tsak merne
is, azt nem más okból tenné, hanem mivel maga sem
nagy előlépéseket tett a' régi, kivált római literatu-
rában. Tsak hogy erre meg éppen annyi udvarisággal
azt lehetne felelni, hogy a' kik annyira ragaszkodnak
a' görög 's római nyelvhez, ezt nem más okból teszik,
hanem, mivel tartanak attól, hogy ezen kívül egyébbe
nem igen lévén jártasok, majd nagyon ki fog tetszeni
lelki szegénységek.

Legnagyobb érdeme a' magasztalt régiségnek, 's
legfontosabb ok, melly miatt azt némely nemzeteknél
az iskolákban, még az anya nyelvnek, az országlás
nyelvéné lett emelése után is meg tartották, az vólt:
hogy így az ifjúság érzékeny szíve, az erő, lélek 's
munkával tele régiség nagy példája által felmeleged-
vén, hasonló nemes 's vitéz tettek követésére buzdúl-
jon, izlése a' görög szépség fürkészéseín tisztúljon, 's
nyelve a' talán inkább értelmes mint szép Róma nyelv-
vén idomúljon. A' tapasztalás meg tanítá azon nem-
zeteket, hogy a' tzél kis részben gyakrabban, de tö-
kélltetesen tsak ritkán erődik el. Innen méltán kétség
támadhatott az iránt, ha vallyon legjobb e' azon neve-

lés módja, melly szerént a' régi holt nyelvek tanítása fötzelnek tartatott a' tanulás első éveiben, 's ez vala mintegy közép pontja 's mértéke az értelmi kifejtődésnek; úgy hogy a' többi tanulmányok tsak mellékesen üzetettek. Ezen kérdés támogatására egy példa hozattathatik elő. — Vallyon a' görög nemzet (mert egyes tudóskról itt szó nem lehet) minek köszönhette magas ki mivelődését? az idegen 's holt nyelvek tanulásának e'? vagy inkább nemzetisége sebes, buja kifejlésének; a' szépnek nem bele óltott hanem vele született érzetének 's anya nyelve véghez vitt független kifejlésének? A' római Irók nagy részint a' görögöknek köszönhetik ugyan kifejlődéseket, de tsak azért, mivel a' nyers, ragadozó, hadra termett Tiberis melletti népnek szabadkorában érkezése, szolgaságában pedig tehetsége! nem vala, magától lelkiképpen kifejtődni. Tsudáljuk mint mindég követésre méltó példákat, a' régi deákirókat; de az ég Ura mentsen meg bennünket egy olly fajta virágzaskorától, mellyben azon Remekek éltek. A' Görögség tanulása kevéssé mozdítá elő a' Római nép boldogságát, kevéssé, mert azon kis számúak is, kik arra szentelheték idejüket, keveset 's leginkább tsak azt tanulák, hogy mint lehessen a' szolgaságot trhetően kellemetesnek festeni, 's mégis tsak ezen Régiség tanulása által lehetne a' mai ifjúságot emberré nevelni? Ugyan hanyan vannak a' mai tanuló ifjak közt, kik annyira vitték a' Régiség ösméretét, hogy az emberség igaz gyümölsét abból szedhetnék is? Még némely mindég evvel bibelődő Tudósok is alig vannak ebbe annyira beavatva. — Például azon külömben tiszteletre méltó nemzet (a' német birodalmi németek) Tudósaik, kik olly hiven 's bőven magyarázták a' régi Classicusokat, gyakran tsak az héjja körül jártak a' dolognak, 's velejébe nem igen

hatottak be. Ugyan kívánhatni e' józanon, hogy serdülő ifjaink felfogják azt, a' mit egy Livius, Tacitus mély gondolkozás után le irtak, 's olly [tárgyokról, mellyeknek tsak jó hírek, 's öszve köttetéseik igazán tsak úgy öszve toldozgattattak.

Miért nem volna szabad a' mai népeknek a' régi Görögök nyomán járni? tsak nem elfolytott, vagy elaludt nemzetiségek kibontakoztatása, erejek kifejtése, kintseiknek használós, 's különösen erős, velős anya nyelvek, ön állású 's alapú kimivelése által miért nem engedődnék ugyan azon tzelt elérniek? Hát ugyan olly mostohán hagyattak a' mai népeknek szívek, eszek a' természettől, hogy a' szép, nemes, 's jó érzetét a' görög Classicusokból kelletik belé óltani? — Hát olly érthetetlenek a' mai népek' nyelveik, hogy a' gondolkozás törvényei ezeken általjában nem fejlődhetnének ki. Így valóban kívánni kellene, hogy az újabb Európai, hajdan durva népek a' réggiekkel hartzolásokban, ezektől, mint miveltektől nyelettettek volna el, úgy hogy nemzetiségeket, sőt még nevezetjeket is vesztették volna el, 's azokkal egybe olvadván, Romának a' józanokosság törvényei szerént kimivelt nyelvét, fogadták volna el anya nyelveknek. De nem minden gondolkozik ám így, 's a' tapasztalás többeket meggyőzött a' felől, hogy számosan vannak, kik anya nyelvek jókori, alapos meg tanulása által helyesen gondolkozni tanultak a' nélkül, hogy a' deák grammitcával sikeretlenül györtöték volna magokat. — Egy némelly nehezen is gyöződnék meg a' felől, hogy az ifjú elmék könnyebben fognák meg a' gondolkozás rendszabásait idegen nyelven, mellyet tsak a' meg-ösmékedés is sok utánna járásba kerítne, mint pedig anyanyelven a' természetes okoskodást. Tapasztalásból tudjuk, hogy a' gyermek könnyebben számot tud adni

magának is másnak is azon nyelven, mellyet folyvást perget, mint pedig azon, mellyet tsak törtetve rebegve nyög ki. —

Ezekből nem következik, hogy a' régi nyelvek lelki mivelődésünkre nézve figyelmet nem érdemelnének, sőt inkább a' tudós, a' művésztég 's izlés barátja ki-formálódásának befejezéséhez igen is oda tartoznak ezek; hanem éppen azért, mivel tsak a' ki mivelődés be fejezésihez tartoznak, ennek az épület fényjének 's ékességinek, nem pedig alapjának kellene lenni. Ez a' nemzeti nyelv tiszte. Ezen kell előbb jól gondolkozni, beszélni 's írni tanulni, és tsak akkor a' görög 's római irás, gondolkozás módjával megösmerkedni, ha valaki erre magában vonszódást 's ösztönt sejt meg 's arra ideje is vagyon. Előbb a' szükségeseket, azután a' hasznosokat, úgy végre a' gyönyörűségeket. A' jelen kornak neveltessék az ifjú ne a' múltnak, nehogy Róma falai öszve omlásán keseregjen akkor, midön a' feudalismusnak időnkben történt hanyatlásán örvendhetne; nehogy Cicerónak Roscius Amerinus-ért mondott beszédét tanulja könyv nélkül, midön Franklinnak (Bon sens) egy egész új világ meg szabadulásáért írt egy pár leveleéről semmit sem tud, mintha ez reája kevésbé tartoznék, holott ha Hazája tsónakja az onnan jövő kedvező szellő által biztos partra nem evezhet is, leg alább neki hazája hagyottnak ez új világ tūrhető menedéket, maradékinak pedig, kik attyok keserveit idővel felejteni fogják egy boldogabb Hazát is fog adhatni; — nehogy a' Solon 's Lycurg Országlások módját tanulja a' nélkül, hogy tudná, mint áll Európa, vagy tsak kis hazája polgári alkotmányja is; nehogy az Ovid átváltozása legyen előtte a' kijelentés, míg a' Jezus Vallása tanításaitól szive (deák nyelv magyarázás által) elidegenedik. Rövideden, azt kell óhajtani,

hogy a' nevelés által a' nemzeti érzés szendergéséből, mellybe az humanior-ákon kívül, még egyéb által is elandalított, felébresztessék. Azt kell óhajtánunk, hogy az ifjúság a' meg ösmért jót 's igazat ne csak tsudálja, mint eddig, 's leg feljebb versekbe magasztalja, a' helyett, hogy valamit valóssággal tenne; egész életében mindég tsak iskolai gyakorlásokat irjon; a' helyett hogy a' lángba borúlt ház oltásához fogna, örök-ké tsak a' tűz természetéről irjon értekezéseket. Né-mellyek előtt talán veszedelmesnek is fog látszani ezen itt javalt nevelés-mód, mivel valamint az egyes tagok, úgy a' nemzet életének teljes erőben való kifejlődése által végre tsak ugyan az igaz férfiság bontakozódnék ki, a' mit mind azok, kik a' népeket örökös gyermekkorban akarják tartani, meggátolni törekednek, melly végre a' mai nevelés igen alkalmas is. Ha azon lelkes görögök 's Rómaiak közzül egy hozzánk jönes, ugyan mit mondana, hogy a' mostani ifjakat a' görög 's római nyelveken nevelik.

Feljebb úgy fejeztem ki magamat, hogy kifejlődésünk után, t. i. anyai nyelvünkön, 12—14 esztendőskorunkban egy pár esztendőt jó lenne a' német nyelvre szánni. Erre némelylek azt mondhatnák, hogy így mindegy, tsak ugyan idegen nyelv igája alá kerülnek ifjaink. — Engedelmet kérvén az ezen ellenvetést formálóktól, azt válaszolom: nem mindegy, azon, nálunk míveltebb szomszéd nemzet nyelvének, melly egyszerűmind Uralkodónké is, tanulására, egy pár esztendőt fordítani 12—14 esztendőskorunkban, midőn már anya nyelvünket a' grammatika szabályai szerént is tudjuk; meg a' magunkét egészen parlagon hagyva, ifjainkat tsak nem egész oskolába járások alatt főképpen egy holt nyelv tanulásával gyötretni: Az'tán a' német nyelv közvetlenül érezhető haszna hasonlíthatatlanul na-

gyobb amaz felett, és sokkal többekre is terjed ki. Mert mint mondám a' német nyelvnek minden rendű rangú ember veheti hasznát; nem úgy van a' holt deák 's göröggel a' dolog. Ezt nem szükség hosszasán mutogatni, mert az egy tekintetre szembe ötlük, hogy a' melly képzetek a' régieknél tsak tapogatódzások, sejtések voltak, azok a' németeknél 's átaljában a' mai miveltebb nemzeteknél tisztába vannak hozva, úgy hogy a' mit, — gyakran kissebb fontasságú tárgyakat is, — a' régiek komoly 's néha komor méltósággal rövidbe foglaltak, az egy gyakorlott német írónál kellemetes könnyűséggel van előadva, 's kevesebb fáradsággal megérthetni. — Tsaknem elmondhatná az ember egyik német íróval, hogy Nürnbergi játékbábokban adják be már a' gyermekeknek a' tudományt. Meg lehet eljárni azon arany idő is, de addig tsak munkálódjunk, 's hitelessük el magunkal, hogy mi éppen úgy vagyunk a' német nyelvvel mint Göthe mondja egyik munkájában, nemzetének a' frantziákkal való viszonyjáról: „Sokat bántjuk úgymond a' frantziák nyelveket, perfide-nek nevezzük azt, 's mégis sokáig fogjuk még minden mivelődésünket nekik köszönhetni!“ — K—ch.

Napoleon és Marschal Ney.

Midőn Napoleon 1812-ben Moszkautól a' Lengyel határ szélek felé magát vissza húzni kénytelenített, hadainak nagyobb részét, ágyúit, 's hadi-butorait — éhség, hó és a' rendkívül való hideg miatt elvesztette. November 20-dikán Barania nevű faluba érkezett. Már négy Nap ölt a Marschal Neyről, 's annak hadi-osztályáról, meljet az Oroszok feltartóztattak, semmi tudósítása nem vala. E' nagy gondot okozott nékie; azonban Generál Gourgand jelenti Ney közelítését. Felug-

rik örömeben Napoleon, megkapja karjainál Gourgandt, és kérdezi: Igaz e' az, bizonyos e' az Úr dolgában? Igen is — volt a' felelet. „Megmentettem tehát Sas-saimat! 200 milliom frankom van Párisban a' Tuillereinekben, örömmel áldoztam volna fel a' Ney szabadditására.” Megérkezik végre Ney, 's Napoleon karjai közzé rogyik, a' midőn ez ötöt a' *Vitézek Vitézbbjének* nevezte. — U—

Á n t i f ó n i a.

Nintsen széna, nintsen abrak
Édes lovam agyon tsaplak: —
Ne tsapj agyon édes gazdám,
Kitelelek árpa szalmán.

Egy köznép-dal. — Tsalfa előrelátással danolta ennek két első sorait egy Deák, tanulótársa előtt, — számolván arra a' tapasztalásra, hogy az ember az ásitózást, füttyölést, danolást, evést, ivást, járkálást, 's a' t. másoktól elkívánja. — Nem is tsalatkozott meg, mert a' másik deák beleizelvén a' nótába, kezdte a' két hátulsó sorokat esdeklő hangon danolni, 's ekkor már megszűnt az első dallos. — A' másik is észrevette, hogy az Ántifónia lóvá tette, de már késő volt a' tselvetőt hajszolni. —n —j.

R e g e.

Erasmus Rotterdamus I Ferentz Frantzia Királynál e' mesével jelentette magát: „Ő Felségének egy idegen akar tiszteletére lenni, ki azon Országhól jő, melly alacsonyabb a' víznél, 's a' hol a' lakosok megégetik az annyokat.” A' király ezen mesére, melly elevenen festi az akkori idők szellemét, kíváncsi lett látni az idegent, 's tüstént maga elébe botsátja. Meglepve rá

ismér a' híres Erasmusra, kitől mindenek előtt azt kérdezi, hogy mikép fejtheti meg a' mesét?

Erasmus így felelt: Mesém igazságon alapúl, mert Hollandiát rég elnyelte volna a' magas tenger, ha nagy költséggel jó állapotban nem tartatnának a' töltések. A' Hollandusok ritkán tüzelnek mással mint turfával (gyeptözeg) ezt pedig a' földből ássák, melly mindnyájunk anyja.

K é r d é s e k.

1. Mit jelentett a' Rómaiaknál ez a' szó *Nobilitas*, 's mi volt ellenkező szavas?

F. *Nobilitas* tulajdona volt azoknak, kiknek Ősei a' status nagyobb tisztjeit viselték. (Consulságot, Praetorságot, Aedilitas curulis-t.) Ellenkező szava *Novitas* vala, mely azokra ragadt, kik familiájokban mint elsők jutottak valamely méltóságra.

2. Hogy temették el a' Rómaiak gyermekeiket?

F. A' gyermekek éjjel temették el a' Rómaiaknál, minden kíséret, 's parentatio nélkül. (Tacit. *Annal.* XIII. 17. Senecae *epist.* 122.)

3. Mit jelenthet ez a' szó: *Silicernium*, 's miből származik?

F. *Silicernium* annyit tesz mint *Tor*, melly vagy *Diis Manibus* szenteltetett, vagy pedig a' megholt jó barátjainak adatott. Etymológiája ez: *Sileo*, és *Cerno*-tól jő; quod cum silentio edentes cernerentur; vagy: hogy umbra convivium silentes cernant. Terentius gunyolólag egy öregről mondja: *Dignus, cui iam silicernium fiat*; vagy: *ita curvatus, ut silices cernat*.

R e j t e t t s z ó.

Sz. Pétervárbán lakom én fordítva Aradban.
Hátulsó részem tsizmadiák keziben.

Megfejtés: a' LXI Szám. Doktor, tor.